

Joanna Miklaszewska

"Józef Elsner (1769–1854). Życie – działalność – epoka", Remigiusz Pośpiech, Opole 2013 : [recenzja]

Liturgia Sacra. Liturgia - Musica - Ars 19/2(42), 478-484

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wo-moralnych (s. 365–457). Autor zwraca uwagę na znaczenie teologii w odniesieniu do kryzysu sztuki sakralnej oraz przemian kulturowych, przedstawia współczesne zagrożenia teologicznego sensu muzyki, na koniec zaś porusza istotne zagadnienia związane z chrześcijańskim etosem artysty muzyka, a także powołaniem muzyka kościelnego.

Praca ks. Bramorskiego w sposób niezwykle wyczerpujący wykorzystuje współczesną literaturę teologicznomoralną, teologiczno-muzyczną i liturgiczną (z dominantą na piśmiennictwie kard. Ratzingera), lecz znaleźć można w niej również liczne odwołania do dokumentów Kościoła i myśli m.in. bł. Jana Pawła II. Z powodu szerokiego zakresu odniesień tematycznych bibliografia jest niezwykle obszerna. Dlatego też bardziej należy podkreślić, iż autor umiejętnie i precyzyjnie zarazem skupił się przede wszystkim na odnalezieniu podstawowych kryteriów moralnego znaczenia muzyki, nie podejmując np. zakresu psychologicznego czy socjologicznego. Rozpoczynając rozprawę nad moralną sferą teologii muzyki, gdański profesor przedstawia główne tezy starożytnego etosu muzycznego, który miał wielki wpływ na ówczesne wychowanie. Część poświęcona biblijnej refleksji nad muzyką ukazuje relację tej dziedziny sztuki z wiarą. Trudności tej relacji na przestrzeni wieków opisane zostały syntetycznie w kolejnej części książki. Zaprezentowana interdyscyplinarnie teologiczna refleksja nad muzyką skupia się nad następującymi wymiarami: chrystologicznym, pneumatologicznym, eklezjologicznym, liturgicznym i eschatologicznym. Autor, uwzględniając aktualne dziś realia kulturowe, przedstawia na koniec wezwania teologii muzyki wobec współczesnych zagrożeń, głównie ze strony relatywizmu kulturowego i pragmatyzmu, szeroko komentując wskazania i wnioski kard. J. Ratzingera – Benedykta XVI.

Dzięki książce ks. Bramorskiego można odkryć na nowo wartość muzyki i jej znaczenie w zakresie wiary i moralności człowieka. Komunikatywny język pomaga w dobrym zrozumieniu szeroko zaprezentowanej treści podjętej tematyki. Jest to znakomita pozycja, pomocna zarówno w poszerzeniu wiedzy teologicznej i muzykologicznej, jak i w rozwoju człowieka wierzącego, który zmierza drogą wiary „do nowej ziemi i nowego nieba”, by wyśpiewać chwałę Bogu.

Daniel Nowak

Remigiusz POŚPIECH (red.), *Józef Elsner (1769–1854). Życie – działalność – epoka* (Musica Claromontana — Studia 4), Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego 2013, 379 s., ISBN 978-83-63950-16-3; ISBN 978-83-7342-370-1.

Praca zbiorowa *Józef Elsner (1769–1854). Życie – działalność – epoka* pod redakcją Remigiusza Pośpiecha znacząco poszerza stan badań nad twórczością Józefa Elsnera oraz naukową literaturę przedmiotu, stanowiąc najważniejszą w niej pozycję od czasu ukazania się w 1957 r. dwutomowej monografii kompozytora pióra Aliny

Nowak-Romanowicz. Książka przyczynia się również do poszerzenia i upowszechnienia wiedzy o muzyce polskiego Oświecenia. Dopiero w II poł. XX w. pojawiły się liczne prace na ten temat w polskiej literaturze muzykologicznej, wówczas wydano także wiele zapomnianych utworów polskich kompozytorów oświeceniowych, i w efekcie przywrócono należne miejsce w polskiej kulturze takich twórców, jak np. Marcin Józef Żebrowski czy Ignacy Feliks Dobrzyński. Praca uwypukla także znaczenie Józefa Elsnera — powszechnie znanego przede wszystkim jako nauczyciela Fryderyka Chopina — jako kompozytora cennych dzieł religijnych i operowych oraz najwybitniejszego przedstawiciela klasycyzmu w muzyce polskiej.

Książka, która została wydana przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego oraz Klasztor Paulinów na Jasnej Górze, wpisuje się jednocześnie w ważny, szeroko zakrojony projekt badawczy, realizowany już od kilkunastu lat w ramach prac Katedry Muzyki Kościelnej i Wychowania Muzycznego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, we współpracy początkowo z Zakładem Historii Śląskiej Kultury Muzycznej Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu, a obecnie z Zespołem Naukowo-Redakcyjnym Jasnogórskich Muzykaliów oraz Stowarzyszeniem *Kapela Jasnogórska*. Przewodniczącym zespołu naukowo-redakcyjnego oraz koordynatorem i opiekunem naukowym długoletniego projektu *Musica Claromontana* jest prof. UW i UO dr hab. Remigiusz Pośpiech. Projekt ma na celu upowszechnienie badań nad twórczością kompozytorów polskich i obcych związanych z Klasztorem Paulinów na Jasnej Górze (oraz twórców polskich i obcych, których rękopisy dzieł są tam zachowane) poprzez wydawanie ich utworów z krytycznymi komentarzami w serii nutowej *Musica Claromontana*, w której znalazły się m.in. pierwsze światowe wydania kilkunastu już dzieł. Prace obejmują ponadto realizację płyt CD (w serii o tej samej nazwie, także określaną polskim jej odpowiednikiem: *Jasnogórska Muzyka Dawna*) oraz wydawanie serii książkowej, zatytułowanej *Musica Claromontana — Studia*. Efektem prac zespołu jest wiele opublikowanych już partytur (10 zeszytów) oraz płyt (ponad 50), które z jednej strony przyczyniły się do rozpowszechnienia muzyki mniej znanych polskich i obcych kompozytorów XVII i XVIII w., z drugiej zaś – do wprowadzenia na polski rynek płytowy wybitnych dzieł muzycznych powstałych w tym okresie, jak np. msze oraz *Magnificat* M.J. Żebrowskiego czy msze łacińskie oraz polskie J. Elsnera. W ramach projektu zorganizowano także kilka konferencji naukowych, poświęconych twórcom związanym z jasnogórską kapelą oraz dziejom liturgii paulinów (w tym trzy międzynarodowe).

Seria książkowa *Musica Claromontana — Studia* jest najnowszym przedsięwzięciem zespołu naukowego pracującego nad wspomnianym projektem. Jej redaktorem naukowym jest prof. Remigiusz Pośpiech. W ramach serii ukazały się już trzy prace, wszystkie pod redakcją R. Pośpiecha: *Liturgia w kościołach paulińskich w Polsce. Źródła i początki* (Opole 2012), bogato zdobiony *Mszał Jagiellonów* (wy-

danie fototypiczne, Opole 2013) oraz *Marcin Józef Żebrowski. Kompozytor i muzyk kapeli jasnogórskiej* (Opole 2013). Praca *Józef Elsner (1769–1854). Życie – działalność – epoka* jest zatem czwartym już studium w ramach tej wydawanej w prawdziwie imponującym tempie serii wydawniczej. Została ona zadedykowana pamięci prof. dr Marii Zduniak, która uczestniczyła też w projekcie badań nad grodkowskim muzykiem jako ich współinicjator i kierownik naukowy konferencji w 2002 r. w Opolu. Trzy główne tematy książki zostały określone w jej tytule. Omówione zostały zatem ważne aspekty biografii kompozytora, jak np. jego związki ze Śląskiem Opolskim (M. Zduniak), Wiedniem (P. Andraschke), Jasną Górą (L. T. Pietras OSPPE) oraz kulturą muzyczną Lwowa (L. Kijanowska-Kamińska, L. Melnyk). Ukazano również recepcję jego twórczości (M. Pajchert-Flis, M. Kowalska). Najważniejszy akcent pada jednak na analizy twórczości kompozytorskiej Elsnera, ponadto zwrócono uwagę na jego działalność jako korespondenta „Allgemeine Musikalische Zeitung” (L. Schiwietz) oraz jako teoretyka muzyki, autora *Rozprawy o metryczności i rytmiczności języka polskiego* (J. Dzidowska).

Ważne znaczenie dla rozwoju badań nad biografią i twórczością Elsnera mają dwa zamieszczone w pracy artykuły Marii Zduniak: *Józef Elsner — syn Śląska Opolskiego* (s. 15–42) oraz *Autografy, rękopisy i druki dzieł Józefa Elsnera w Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu* (s. 155–169). W pierwszym z nich autorka barwnym stylem przedstawia związki twórczości i działalności kompozytora z poszczególnymi okresami życia i regionami oraz miastami, w których działał. Młody Elsner wyjechał z rodzinnego, położonego na Śląsku Opolskim Grodkowa mając około jedenastu lat. W okresie dzieciństwa uczestniczył w nabożeństwach w kościele; polska pieśń religijna, którą śpiewał wówczas wraz z wiernymi jego ojciec (*Panie, Kocham Cię*), szczególnie i na długo zapadła mu w pamięć, jej cytat przywołał bowiem w skomponowanym pod koniec życia *Stabat Mater*. M. Zduniak pisze zatem o pierwszych wrażeniach muzycznych i kształtujących się poglądach na muzykę młodego kompozytora, na które duży wpływ miał pobyt we Wrocławiu, „wówczas silnym centrum kulturalnym o liczących się tradycjach” (s. 17). Siedmioletni pobyt Elsnera we Lwowie (1792–1799) zaowocował zawarciem znajomości z Wojciechem Bogusławskim i poznaniem opery Jana Stefaniego *Cud mniemany czyli Krakowiaczy i Górale*, do której Bogusławski stworzył libretto; autorka, powołując się na badania Aliny Nowak-Romanowicz, zwraca uwagę na wpływ tej opery na szersze wykorzystanie przez Elsnera w jego utworach stylizacji folkloru. Wieloletnią działalność Elsnera w Warszawie autorka opisuje zaś podkreślając wielką aktywność kompozytora na różnych polach — od organizacyjnej (dyrektor Teatru Narodowego, współorganizator „Towarzystwa Muzyki Religijnej i Narodowej”) poprzez pedagogiczną (rektor Szkoły Głównej Muzyki — pierwszej wyższej uczelni muzycznej w kraju), wydawniczą (pisząc o doniosłym znaczeniu miesięcznika nutowego *Wybór pięknych dzieł muzycznych i pieśni polskich*), oraz przede wszystkim kompozytorską, jako

twórcy różnorodnych gatunkowo dzieł scenicznych (wodewile, opery, komedio-opery, melodramaty, balety), odznaczających się urozmaiconą tematyką oraz muzyki religijnej, której formy „zajmują ważne, a może nawet najważniejsze miejsce w całej jego twórczości” (s. 23). M. Zduniak podkreśla również szerokie zainteresowania Elsnera na polu humanistyki: naukami historycznymi (planowana praca z historii muzyki polskiej oraz słownik polskich muzyków), folklorem (zbierał pieśni ludowe), krytyką muzyczną (korespondent „Allgemeine Musikalische Zeitung”) i różnymi zagadnieniami z dziedziny kultury muzycznej (prace m.in. o organizacji szkolnictwa muzycznego w kraju, rozprawa *O metryczności i rytmiczności języka polskiego*). Artykuł zawiera także ciekawy materiał ikonograficzny.

Drugi, zamieszczony w książce tekst Marii Zduniak to z jednej strony interesujące studium muzyki religijnej Elsnera, z drugiej zaś — wnosi on ważny wkład do badań nad biografią kompozytora i jego związków z Wrocławiem. Autorka, zwracając uwagę na znaczenie jego muzyki religijnej, przypomina, iż Fryderyk Chopin trzykrotnie wydawał o niej pozytywne sądy. Przywołuje także słowa ks. prof. Hieronima Feichta: „Twórczość mszalną Elsnera trzeba poddać badaniom, [bowiem] zdanie Chopina (...) o wartości dzieł kościelnych Elsnera nie powinno być lekceważone” (s. 169). Autorka wyjaśnia w tekście motywy, którymi kierował się Elsner, przekazując autografy, kopie rękopiśmienne i druki swoich utworów katedrze wrocławskiej w latach 1832–1837. W mieście tym bowiem Elsner spędził lata swojej młodości (od 12 do 20 roku życia), uczył się w szkole przy klasztorze dominikanów, ważnym — obok kościoła św. Wojciecha — ośrodku intelektualnym i religijnym. W późniejszym okresie, podczas pobytu w Warszawie, Elsner utrzymywał kontakty z wrocławską drukarnią Grassa i Bartha, która wydrukowała m.in. rocznik 1805 wydawnictwa Elsnera *Wybór pięknych dzieł muzycznych i pieśni polskich*, oraz oficyną C.G. Förstera, przyjeżdżał także wielokrotnie do Wrocławia. Autorka artykułu stawia hipotezę, iż przyczyną przekazania części swojej spuścizny katedrze wrocławskiej była troska kompozytora o uchronienie jej przed zniszczeniem. W 1830 r. bowiem spłonął w pożarze majątek kompozytora, Elsnerowo. Na poparcie tej tezy autorka przytacza także fakt przekazywania przez kompozytora swych dzieł także innym bibliotekom w kraju i za granicą.

Temat związków Józefa Elsnera z kulturą muzyczną XVIII-wiecznego Wrocławia podejmuje także Remigiusz Pośpiech w artykule *Geistliche Musikkultur auf dem Gebiet des Bistums Breslau in den Zeiten von Josef Elsner* (s. 43–60), który również wnosi ważny wkład do badań nad biografią i muzyką tego kompozytora. Autor interesująco przedstawia wpływ tradycji śląskiej muzyki kościelnej na muzykę religijną Elsnera, ukazuje rozwój muzyki religijnej na Śląsku w XVIII stuleciu oraz omawia działalność wokально-instrumentalnej kapeli katedralnej we Wrocławiu w tym okresie, zwracając szczególną uwagę na postać kapelmistrza katedralnego Johanna Georga Clementa, który pełnił tę funkcję przez niemal 60 lat, w latach

1735–1794 (także w okresie, w którym Elsner przebywał we Wrocławiu). Artykuł zawiera szczegółowy opis działalności Elsnera we Wrocławiu (m.in. naukę w klasztornej szkole dominikanów i gimnazjum św. Macieja oraz studia w *Academia Leopoldina*). W podsumowaniu autor zwraca uwagę na te cechy twórczości religijnej Elsnera, które wiążą ją z tradycją śląskiej kultury muzycznej (np. wykorzystanie takich gatunków, jak *Stacje na Boże Ciało* i *Te Deum*).

Artykuł Macieja Gołęba *Chopin und Elsner an der Hochschule für Musik der Königlichen Universität zu Warschau (1826–1829)* [s. 61–78] to ważne studium, które zarówno znacząco poszerza stan badań chopinologicznych, jak i podkreśla znaczenie Elsnera jako wybitnego pedagoga podczas jego działalności w okresie warszawskim. Tekst zawiera analizę twórczości Chopina z okresu jego trzyletnich studiów u Elsnera w Szkole Głównej Muzyki, w której autor wyróżnia nurt oficjalny oraz nieoficjalny.

Istotną część omawianej książki stanowi grupa artykułów opisująca związki J. Elsnera z różnymi ośrodkami europejskimi, w których działał. Należą do nich rozważania Petera Andraschke *Joseph Elsner und Wien* (s. 79–96), ukazujące związki kompozytora z kulturą muzyczną Wiednia oraz dokumentujące kompozycje Elsnera znajdujące się w archiwum *Gesellschaft der Musikfreunde* i austriackiej Bibliotece Narodowej. Luba Kijanowska-Kamińska i Lidia Melnyk w artykule *Józef Elsner a kultura muzyczna Lwowa* (s. 97–109) opisują pobyt artysty we Lwowie w latach 1792–1799, kiedy to współpracował z tamtejszymi teatrami, komponował różnorodne gatunkowo utwory oraz położył duże zasługi dla rozwoju życia muzycznego w tym mieście jako założyciel tzw. „Akademii”. Ważną część artykułu stanowi także paragraf opisujący inspiracje Elsnerowskie w kulturze lwowskiej, poruszający m.in. problem recepcji muzyki Elsnera we Lwowie oraz podejmowanych w tym mieście działań w zakresie organizacji życia muzycznego (organizowanie koncertów w ramach „Akademii”, zakładanie towarzystw i instytucji muzycznych). W artykule Józefa Mariana Michalaka *Gdańsk w biografii Józefa i Karoliny z Drozdowskich Elsner* (s. 111–147) szczegółowo omówione zostały występy żony Elsnera, śpiewaczki Karoliny z Drozdowskich, w Gdańsku, wykonania utworów Elsnera w tym mieście oraz zawarte przez kompozytora znajomości z gdańskimi muzykami. Ważny aspekt dokumentalny tej pracy podkreśla również dołączony do niej aneks, podzielony na dwie części. Pierwsza z nich to *Wykaz oper wystawionych w Gdańsku w 1811 r. przez Wojciecha Bogusławskiego*, czytelnie podzielony na dwa działy: *Opery pełnospektaklowe* i *Opery jednoaktowe* (wśród nich ujęta jest wystawiona 22 sierpnia *Andromeda* Józefa Elsnera). Druga część przytacza *Sądowe potwierdzenie pełnomocnictwa danego gdańskiemu patrycjuszowi przez Christophą Elsnera, organistę kościoła św. Elżbiety we Wrocławiu, celem sprzedaży należącej do niego posesji przy ul. Złotników* (o Christophie Elsnerze, XVII-wiecznym muzyku, wspomina autor w głównej części artykułu). Część drugą aneksu uzupełniają ciekawe

reprodukcje rozmaitych źródeł, wśród nich m.in. zapowiedzi prasowe koncertów w Gdańsku z 1810 r., afisz przedstawienia w Gdańsku melodramatu z muzyką J. Elsnera pt. *Jocko, der brasilianische Affe* (7 XII 1831 r.), a także strona tytułowa wydania *Rozprawy o metryczności i rytmiczności języka polskiego* Elsnera (Warszawa 1818) ze zbiorów wspomnianego w artykule Józefa Celestyna Mrongowiusza, polskiego kaznodziei w Gdańsku. Ten zasłużony dla miasta duchowny w swoim księgozbiorze posiadał m.in. także dramat Tekli z Bielińskich Łubieńskiej *Karol Wielki i Witykind*, wystawiony w Warszawie w 1807 r. z muzyką J. Elsnera (strona tytułowa egzemplarza ze zbiorów Mrongowiusza, wydanego w Warszawie w 1808 r., jest także umieszczona w aneksie; obydwie książki znajdują się obecnie w zbiorach Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk). Artykuł, opisujący mało znany gdański epizod z życia Elsnerów, poprzez ukazanie go z perspektywy źródeł z epoki (dokumenty, pisma Elsnera, recenzje koncertów) stanowi ważny wkład do badań nad biografią kompozytora.

Grupę artykułów omawiających związki Elsnera z różnymi ośrodkami w Polsce i za granicą zamyka praca o. Leandra Tadeusza Pietrasa OSPPE *Józef Elsner i jego kontakty z Jasną Górą w Częstochowie* (s. 149–154). Tekst ten cechuje się czytelną strukturą dzięki podziałowi na podrozdziały opatrzone nadtytułami. Pierwszy z nich opisuje miejsce przechowywania niektórych utworów kompozytora (autor, pisząc o jasnogórskich elsnerianach, obejmujących zarówno rękopisy, jak i druki muzyczne, wskazuje na znaczenie *Katalogu tematycznego rękopisów i druków muzycznych kapeli wokalnie-instrumentalnej na Jasnej Górze* opracowanego przez prof. Pawła Podejkę). Bardzo interesujący jest opis kontaktów Elsnera z ojcami paulinami (trzem z nich dedykował swoje utwory). Autor pisze, iż Elsner oraz członkowie jego rodziny zostali przyjęci w 1829 r. do grona konfratrów zakonu paulinów. Ważną część rozważań stanowi także analiza jasnogórskich niesporów maryjnych Elsnera, które kompozytor napisał z przeznaczeniem do wykonywania ich przez kapelę jasnogórską i dedykował prowincjałowi paulinów, o. Eustachemu Hawelskiemu. Autor wspomina także o innych kompozycjach religijnych Elsnera dedykowanych ojcom paulinom.

Kolejna, ważna grupa artykułów otwiera część pracy poświęconą twórczości kompozytorskiej Elsnera. Pięć z nich zawiera opis dzieł kompozytora zachowanych w bibliotekach i archiwach różnych miast, państw i regionów europejskich. Pierwsze dwa dotyczą Wrocławia (omówiony już tekst M. Zduniak) oraz Czech i Moraw — opatrzone bogatym materiałem ilustracyjnym artykuł *Handschriften und Drucke der Musikwerke von Józef Elsner in Böhmen und Mähren* Petra Koukala (s. 171–187). Artykuł Krzysztofa Rottermunda *Elsneriana ze zbiorów Staatsbibliothek zu Berlin* (s. 189–195) zawiera katalog autografów, rękopisów i druków muzycznych Elsnera zachowanych w tej bibliotece. Cennym aspektem artykułu jest uwzględnienie w spisie także pozycji znajdujących się w katalogu *Staatsbibliothek*

zu Berlin, zaznaczonych jako straty wojenne. Drugi zamieszczony w książce tekst K. Rottermunda opisuje *Rękopisy utworów Elsnera zachowane w zbiorach Bischöfliche Zentralbibliothek Regensburg* (s. 197–201). Tę grupę tekstów zamyka artykuł Marcina Konika *Rękopiśmienne a drukowane przekazy dzieł Józefa Elsnera* (s. 203–214), omawiający drukowane kompozycje Elsnera zachowane w archiwum jasno-górskim, które autor porównuje z zachowanymi tam rękopiśmiennymi kopiami.

Drugą większą grupę stanowią artykuły poświęcone twórczości kompozytorskiej Elsnera, wśród nich teksty poświęcone tak ważnym utworom w dorobku kompozytora, jak: *Msza Koronacyjna* op. 51 — artykuł „*Die Krönungsmesse*” op. 51 von Joseph Elsner aus dem Jahre 1829 Helmuta Loosa (s. 231–238), w którym autor porównuje to dzieło z mszami takich kompozytorów, jak J.S. Bach, L. van Beethoven i W.A. Mozart oraz *Passio Domini Nostri Jesu Christi* — prace: Pauliny Halamskiej „*Passio Domini Nostri Jesu Christi*” Józefa Elsnera w świetle badań źródłowych i studiów nad tekstem łacińskim (s. 253–304) i Günthera Massenkeila „*Passio Domini Nostri Jesu Christi*” (1838) Józefa Elsnera. O miejscu nowo odnalezionego dzieła w historii gatunku (s. 305–315). Tę część książki dopełnia tekst ks. Grzegorza Poźniaka, poświęcony utworom religijnym Elsnera na chór męski (s. 239–252), praca Macieja Jochymczyka, w której autor porównuje elementy warsztatu kompozytorskiego Józefa Elsnera i o. Cyryla Gieczyńskiego OSPPE (s. 317–334), oraz artykuł Bogumiły Miki *Polska identyfikacja w muzyce Józefa Elsnera* (s. 335–345). O działalności zaś Elsnera jako korespondenta „Allgemeine Musikalische Zeitung” traktuje tekst Luciana Schiwietza (s. 215–221), natomiast ważną *Rozprawę o metryczności i rytmiczności języka polskiego* przypomina Joanna Dzikowska (s. 223–230) w kontekście badań nad polską muzyką wokально-instrumentalną przełomu XVIII i XIX w. Problem recepcji twórczości i działalności Elsnera poruszony jest w dwóch zamykających książkę artykułach: Mai Pajchert-Flis *Recepcja twórczości Józefa Elsnera w XX wieku ze szczególnym uwzględnieniem środowisk Opola i Wrocławia* (s. 347–362) oraz Małgorzaty Kowalskiej *Postać Józefa Elsnera w polskich podręcznikach* (s. 363–375).

Reasumując, praca pod redakcją Remigiusza Pośpiecha *Józef Elsner (1769–1854). Życie – działalność – epoka* prezentuje arcyciekawy obraz twórczości i wszechstronnej działalności Elsnera jako muzyka, pedagoga, wydawcy, organizatora życia muzycznego i przede wszystkim kompozytora. W jej części poświęconej twórczości kompozytorskiej wyeksponowane zostały dzieła religijne, które — wraz z operami — wysuwają się na plan pierwszy w jego dorobku. Książka, ze względu na ważny aspekt teoretyczny i dokumentalny, ale także bogatą ikonografię, z pewnością zainteresuje nie tylko muzykologów, lecz także szersze grono miłośników twórczości wybitnego polskiego klasyka — Józefa Elsnera.

Joanna Miklaszewska